

Tiesu psiholoģiskā ekspertīze un psiholoģiskā izpēte – kopīgais un atšķirīgais

Evija Strika

II Ikgadējā starptautiskā konference
vardarbības pret bērnu novēršanai
"Vardarbībā cietis bērns un kriminālprocess"

Psiholoģiskā izpēte un Tiesu psiholoģiskā ekspertīze

Psiholoģiskā izpēte

Process, kurā testu un citu izpētes metožu rezultāti tiek aplūkoti indivīda dzīves vēstures, novērotās indivīda uzvedības un izvirzītā izpētes mērķa kontekstā (Meyer et al., 2001)

Tiesu psiholoģiskā ekspertīze

Izmeklēšanas (procesuāla) darbība, kurā tiek veikta ekspertīzei iesniegto objektu izpēte (KpL). Pētījuma veikšana, kurā tiek izmantotas speciālās zināšanas psiholoģijā.

Psiholoģiskās izpētes un Tiesu psiholoģiskās ekspertīzes veicēji

Psiholoģiskā
izpēte

Veic psihologs

Tiesu
psiholoģiskā
ekspertīze

**Veic tiesu
eksperts
personas
psiholoģiskā
stāvokļa izpētē**

Psihologiskās izpētes un Tiesu psihologiskās ekspertīzes mērķi

Psihologiskā izpēte

Ar psiholoģisko metožu palīdzību veidot akurātu, ticamu un padziļinātu izpratni par klientu, lai veicinātu klienta dzīvē pozitīvas pārmaiņas

Mērķis var būt diagnosticējošs, bet izpētes rezultāti var arī kalpot korekcijas un konsultēšanas (ārstēšanas) paņēmieni izstrādei

Tiesu psihologiskā ekspertīze

Noskaidrot kriminālprocesam nozīmīgus faktus un apstākļus

Analizēt psiholoģisko īpatnību ietekmi uz uzvedību izpētāmajā juridiski nozīmīgajā situācijā

Psiholoģiskā izpētes un Tiesu psiholoģiskās ekspertīzes rezultāti

Psiholoģiskā
izpēte

**Atzinuma
sastādīšana par
psiholoģiskās
izpētes
rezultātiem**

Tiesu
psiholoģiskā
ekspertīze

**Tiesu
psiholoģiskās
ekspertīzes
atzinuma
sastādīšana**

Psihologiskās izpētes un tiesu psihologiskās ekspertīzes ierosinātāji

Psihologiskā izpēte

- Psihologiskās izpētes veikšana pēc cita speciālista nosūtījuma/pieteikuma
- Psihologiskās izpētes veikšana pēc paša klienta vai viņa vecāku, aizbildņa/ pārstāvja pieprasījuma vai pieteikuma
- Psihologiskās izpētes veikšana konsultēšanas/korekcijas/ rehabilitācijas procesa ietvaros

Tiesu psihologiskā ekspertīze

- Tiesu psihologiskās izpētes veikšana procesa virzītāja vai izmeklēšanas grupas dalībnieka uzdevumā un pamatojoties uz viņa pieņemto lēmumu par ekspertīzes noteikšanu (KpL 200.p.)

Psiholoģiskās izpētes un tiesu psiholoģiskās ekspertīzes atzinuma pieprasītāji

Atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem var pieprasīt:

- Persona, kurai tiek veikta izpēte vai viņa vecāki/ aizbildņi
- speciālisti no veselības aprūpes iestādēm
- **tiesībsargājošas iestādes**
- psihologs (izpētes rezultātu izmantošana konsultēšanas/rehabilitācijas procesā)

Tiesu psiholoģisko ekspertīzi un atzinumu var pieprasīt:

- **Ekspertīzes noteicējs - procesa virzītājs**

Psihologa loma, kas noteikta LR Kriminālprocesa likumā

- **113. pants. Speciālists** - var sniegt rakstisku informāciju, bet neveic psiholoģisko izpēti un neraksta atzinumu
- **152. pants. Nepilngadīgā pratināšanas īpatnības** – var sniegt informāciju (liecību), bet neveic psiholoģisko izpēti un neraksta atzinumu,
- **153. pants. Nepilngadīgās personas pratināšana ar psihologa starpniecību** – var sniegt informāciju (liecību), bet neveic psiholoģisko izpēti un neraksta atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem
- **33. pants. Eksperts** – sniedz rakstisku atzinumu un ekspertīzes ietvaros veic psiholoģisko izpēti
- **109.pants. Liecinieks** – var būt veicis psiholoģisko izpēti un sniedzis atzinumu

Psihologs - Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušiem bērniem sniedzējs

- Lai bērns saņemtu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu jāpieprasa **psihologa vai sociālā darbinieka atzinums par bērnu**

MK noteikumi
22.12.2009.
Nr.1613

Atzinumā norāda šādu informāciju:

- **Vai bērnam ir psiholoģiskas traumas pazīmes;**
- **Nepieciešamie sociālās rehabilitācijas pasākumi;**
u.c.

- Psihologs veic psiholoģisko konsultēšanu/rehabilitāciju
- Nepieciešamības gadījumā sniedz atzinumu par konsultēšanas procesu
- Veic psiholoģisko izpēti ??

Rehabilitācijas pasākums

Mērķi/Uzdevumi (iespējamās vardarbības pret bērnu kontekstā)

Psihologiskā izpēte

- Iespējamās vardarbības konstatēšana
- Vardarbības seku izpēte
- Personas iespēju izpēte par piedalīšanos procesuālajās darbībās
- Atzinuma sastādīšana par konsultēšanas procesu vai par psihologiskās izpētes, kas veikta konsultēšanas ietvaros, rezultātiem

Tiesu psihologiskā ekspertīze

- Vardarbības seku izpēte un novērtēšana cietušajam
- Cietušā iespēju izpēte par piedalīšanos procesuālajās darbībās
- Cietušās personas spēju saprast ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi
- Personas spēja adekvāti uztvert un iegaumēt lietai nozīmīgus faktus un liecināt par tiem

Iespējamās vardarbības konstatēšana

Psiholoģiskās izpētes jautājumi

Vai ir konstatējamas pazīmes, kas norāda, ka pret personu ir veikta jebkāda veida vardarbība?

Vai konsultācijas/izpētes laikā ir konstatējamas norādes kas/kad/kur ir veikta vardarbība?

Vai pret personu veiktajai vardarbībai ir vienreizējs raksturs, vai arī vardarbība bijusi vairākkārtīga?

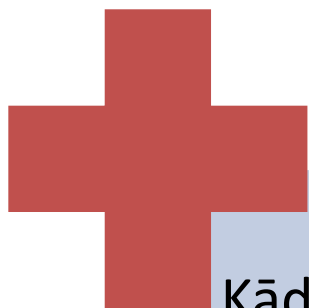
Ja persona ir cietusi no vardarbības, tad kad, kur un pie kādiem apstākļiem tas notika?

No kuras personas puses tika pielietota vardarbība?

Vardarbības seku izpēte

Psiholoģiskās izpētes un TPE jautājumi

Kādas vardarbības radītās sekas ir konstatējamas?

Kādā veidā izpaužas vardarbības sekas?

Vai personai ar šo noziedzīgo nodarījumu ir radītas fiziskas vai psihiskas ciešanas ar paliekošām sekām tālākai psihiskai attīstībai? – jautājums, kas ir attiecināms uz TPE

Vai vardarbība ir atstājusi paliekošas sekas?

Personas iespēju izpēte par piedalīšanos procesuālajās darbībās

Psiholoģiskās izpētes un TPE jautājumi

Vai ņemot vērā personas vecumu un psiholoģisko stāvokli ir iespējams viņu iesaistīt izmeklēšanas procesā, viņu nopratinot?

Vai turpmāk veiktās izmeklēšanas darbības ar personu nepasliktinās viņas psiholoģisko stāvokli un vai tās ir pieļaujamas?

Vai persona var tikt turpmāk pratināta par notikuma apstākļiem un piedalīties tiesas sēdē?

Atzinums par konsultēšanas/rehabilitācijas procesu

Kādas darba formas, strādājot ar personu ir piemērotas un, kas rehabilitācijas laikā tika secināts?

Kāds bija personas emocionālais stāvoklis rehabilitācijas sākumā un uz atzinuma sniegšanas brīdī?

Kādas izmaiņas notikušas personas emocionālajā (uzvedības u.c.) stāvoklī rehabilitācijas procesa laikā?

Cietušās personas spēju saprast ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi

Jautājumi TPE

Vai cietusī persona, ņemot vērā viņas individuāli psiholoģiskās un vecuma īpatnības ir spējīga saprast ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi?

Vai cietusī persona, ņemot vērā konkrētos apstākļus, spēja izrādīt pretošanos pret viņu vērstajām noziedzīgajām darbībām?

Personas spēja adekvāti uztvert un iegaumēt lietai nozīmīgus faktus un liecināt par tiem

Jautājumi TPE

Vai cietušajai personai ir kādas individuāli psiholoģiskas īpatnības, kas būtiski var ietekmēt viņas uzvedību izpētāmajā situācijā (tieksme fantazēt, pastiprināta iespaidojamība)?

Vai cietusī persona, ņemot vērā viņas individuāli psiholoģiskās īpatnības, vecuma īpatnības, garīgās attīstības līmeni, ir spējīga pareizi uztvert lietai nozīmīgus apstākļus, konkrēti ar viņu izdarītās darbības un dot par tām atbilstošas liecības?

Vai **konsultācijas (izpētes)** laikā ir konstatētas kādas **būtiskas** individuāli psiholoģiskas īpatnības, kas **nozīmīgi** varēja ietekmēt veidu kā persona uztvēra notiekošo?

Vai **konsultācijas (izpētes)** laikā ir konstatētas kādas **būtiskas** individuāli psiholoģiskas īpatnības, kas **nozīmīgi** varēja ietekmēt veidu kā persona liecina par notiekošo?

Metodes un interpretācija

Psiholoģiskā izpēte

- Metodes tiek izvēlētas atkarībā no izpētes mērķa un uzdevumiem
- Interpretācijai ir jābūt saskaņotai ar klienta problēmu un tās izpausmi dzīvē

Tiesu psiholoģiskā ekspertīze

- Metodes ir jāizvēlas pēc iespējas objektīvākas, standartizētas
- Liela uzmanība tiek veltīta dokumentu analīzei
- Interpretācijai ir jābalstās lietas materiālu psiholoģiskās analīzes, dzīves/attīstības vēstures intervijas, novērojumu un psiholoģiskajā izpētē iegūto rezultātu salīdzinošajā analīzē

Secinājumi un atbildes uz jautājumiem

Psiholoģiskā izpēte

- Secinājumu daļā ir jāintegrē izpētes iemesls/mērķis/uzdevums ar galveno/būtisko informāciju no pamatinformācijas daļas, uzvedības novērojumiem un testa rezultātu interpretācijas daļas

Tiesu psiholoģiskā ekspertīze

- Secinājumu daļā analizē personas dzīves/attīstības vēstures datus, iegūto objektīvo informāciju, psiholoģiskās izpētes rezultātus, personības uzvedību izpētāmās tiesiskās situācijas laikā un ekspertīzes laikā, kā arī veic ekspertējamās personas individuāli psiholoģisko īpatnību un juridiski nozīmīgās situācijas savstarpējās mijiedarbības analīzi

Secinājumi un atbildes uz jautājumiem (turp.)

Psiholoģiskā izpēte

- Secinājumus ir jāizdara korekti, izvairoties no nepamatotām interpretācijām un pārspīlēta kategorisma, kā arī norādot iespējamās izpētes ierobežojumus, tiek sniegtas konkrētas vai aprakstošas atbildes uz izpētei izvirzītajiem jautājumiem

Tiesu psiholoģiskā ekspertīze

- Sniedz argumentētas un konkrētas atbildes uz uzdotajiem jautājumiem vai iemeslus, kuru dēļ atbildēt nav iespējams;